

Ex libris

Nagy-Laczkó Balázs

A Nagyszalonta-Doboz sertéstengely, avagy a makkoltatás, ami összeköt

*Disznairól hajdanonta,
Konya fülü nyájról:
De ma hires Nagy-Szalonta
Az ő Aranyáról.*

(Arany János, 1857)

Az általam sokat emlegetett, a bihari táj, különösen a szomszédos Nagyszalonta jeles kutatója *Szendrey Zsigmond* (1879–1943) idézi egy „múlt századi” székely naptárból

(1844), hogy Szent Gál napján (október 16.) érik be a makk, és „*most van az évben az utolsó halászat*”. A makk érése igen fontos esemény volt hajdan, tölgyesekben a mainál sokkal gazdagabb tájainkon élő eleinknek, akik nemcsak a sertéseiket hajtották ki a tölgyesekbe makkot enni (mint teszik azt ma is velünk szemben a spanyol kondások, mely makkoltatás nélkül a nálunk is nagyra becsült és ismert *jamón serrano*, azaz serrano sonka se lenne az igazi...), hanem a tölgy termését (különböző eljárásokkal eltávolítva a csersavat) alkalmoszerűen maguk is fogyasztották, legalábbis a nehéz idők ínség eledeleként mindenképpen.

Nem járhattak el másként a borús esztendőkből a dobozi erdő királyi kondásai sem. I. Géza (1074–77) 1075-ben a garamszentbenedeki bencés apátságnak jelentős birtokokat juttat, köztük a Körös (Crys) nevű folyó felett lévő „*Doboz (Duboz) nevezetű falumban Szent Benedek disznóit őrző három háznép szolgát adtam földjükkel együtt, akiknek törvényül adtam és rendeltem, hogy ahová csak a király disznói mennek legelni, oda menjenek Szent Benedek apátjának disznói is...*”, mely a korszakban jelentős kiváltságnak számított. Az említett alapító levél egyben a doboziak történeti büszkeségének „jogalapja” is, hiszen általa Doboz az első, legkorábban említett település megyénkben, így annak ősiségéhez kétség sem fér. II. Béla (1131–1141) 1138. évi oklevele további helyi történelmi disznóságokat bizonyít, jelesül, hogy a dömösi prépostság rendelkezik Dobozon hetven kocával. Györffy György történész véleménye szerint Doboz – illetve a dobozi tölgyes – az Árpád-korban a sertéstartás, makkoltatás országos hírű központja volt. Egy 1273. évi oklevélben is arról olvashatunk, hogy a királyi disznók után járó tized harmadrésze a váradi káptalant illeti. Több kutató szerint elképzelhető, hogy a dobozi királyi és apátsági kondások a *szalontai disznót* tenyésztették, mely fajta sokak állítása szerint valószínűleg a honfoglaló magyarsággal került hazánkba.

Ahogy a sertés sok vallásban tabunak számít, úgy számít sok régész számára is annak az efféle vándorsertés elképzelés, ugyanis a disznó háziállataink azon sorát gazdagítja, melyet kifejezetten a letelepedett életmódhoz szokás kötni és igencsak ritkán hoznak számításba a leginkább nomádként, félnomádként, esetleg negyed- vagy nyolcadnomádként aposztrofált Kárpát-medencébe térő eleink kapcsán. A gondolatot számos, az eurázsiai sztyeppéről kölcsönvett néprajzi párhuzam is támogatja – ugyan, ki hallott már erjesztett disznótej szürcsölgető mongolokról és sertésjurtáról? Ám az kétségtelen, hogy a kondák hosszútávúfutó, de legalábbis meg-megpihelve kocogó képességeire is van ma már szemernyi bizonyítékunk: a Cardiff Egyetem (Egyesült Királyság, Wales) kutatói a Stonehenge környékéről származó mintegy 2800 éves sertésmaradványok vizsgálatával megállapították, hogy a disznók igen hosszú utat tettek meg, míg végül bevégezték sorsukat az asztalon. Nem egy malac közülük akár több száz kilométerre, Skócia, Északkelet-Anglia vagy Nyugat-Wales területén nyammogva serdült egészen nagy disznóvá, míg útra kelt a híres kőkörök felé – vélhetően nem egészen önszántából. A kutatók úgy vélik, hogy a szent helyekre érkező ünneplők hozhatták magukkal jószágaikat, így a sertésmaradványok egyúttal az egykori „zarándokok” származási helyéről is árulkodnak. Meglehet, a lusta disznót persze nem a saját lábán, hanem a szekér lábán utaztatták.

De mi történt időközben a szalontai (dobozai) disznóval? A *Száz Magyar Falu* szerzői szerint a vaddisznóra emlékeztető, kiváló hússertést a 19. században a zsírsertés iránti kereslet növekedése miatt a fokozatosan tért hódító mangalicával keresztezték, s mint önálló fajta a következő századra sajnálatos módon el is tűnt. Gunda Béla etnográfus 1935-ben saját gyűjtései alapján még az alábbiakat jegyezte meg Dobozról:

„*A szalontai sertést tartották, amely az öregek emlékezete szerint szálkás szőrű nagy állat volt. A színe lángvörös. Három árnyalatban is tartották... Az uraságok a Körös*

mentén a bihari hegyekbe hajtották makkoltatni... Télen a Sárrét lápos, ingoványos helyein a gyökeret, böndőt túrta a disznó."

1979-ben az Egyesült Nemzetek Szervezete Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) Rományi Pál, akkori magyar mezőgazdasági miniszter, javaslatára határozatot hozott az „Élelmezési Világnap” megtartásáról minden év október 16-án. Érdekesség, hogy 2001-ben a Pékek Világszövetsége szintén ezt a napot választotta a kenyér világünnepé számára. Van összefüggés? Talán, ahogy a szerencsésebb disznónak a makk, úgy a magyarnak a disznóhús a kenyere? Ki tudja, egy dolog azonban bizonyos: a békési és a bihari táj évezredes elválaszthatatlansága és köteléke, melyre ilyenkor, ősszel közös folyamaink mentén levelüket és termésüket hullató ősoleg tölgyeink is emlékeztetnek.

Főoldal

2021. október 13.

[← Vissza](#)

[Megrendelés](#)

[Archívum](#)

[Programok](#)

[Fedélzeti napló](#)

[Impresszum](#)

Csatlakozz a [facebook](#) - oldalunkhoz!

Bárka

DOCUFOX